

державності. На даному етапі усі типи безпекових загроз (політичні, воєнні, економічні, соціальні, екологічні, інформаційні та етнополітичні) в прикордонні не мають достатніх умов для посилення або є частково ліквідованими чи контрольованими військово-політичним керівництвом України. На жаль, це не позбавляє від подальших потенційних агресивних дій з боку Росії чи Білорусі, тому вимагає адекватної реакції на потенційні виклики.

Список використаних джерел

1. *Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія / Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. : Спелом, 2020. 418 с.*
2. *Звіт про порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності вчинені в Україні починаючи з 24 лютого 2022 року URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/2/517815.pdf>*
3. *Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>*
4. *Афіційны сайт Нацыянальна статыстычнага камітэту Рэспублікі Беларусь URL: <http://belstat.gov.by/by/>*
5. *Иванова Алисия Памятная записка №17 / 19.04.2022 «Юридический статус Беларуси в российско-украинской войне». Минский диалог. URL: http://minskdialogue.by/Uploads/Files/2022-04-19_%D0%9C%D0%94_%D0%9F%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0-17_%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf*

РОЛЬ ПРОФЕСОРА О. ЗУПАНА В СТАНОВЛЕННІ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

В. А. Білоус

geobilous@gmail.com

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Значна частина наукового шляху вченого пройшла на теренах України, а саме в Північній Буковині, де він працював у гімназії, а також в Чернівецькому університеті. Незважаючи на це, постать Олександра Зупана є маловідомою або і зовсім не відомою сьогоднішньому поколінню географів України.

Ключові слова: Олександр Зупан, професор, географ, вчитель.

A significant part of his scientific career was spent in Ukraine (northern Bukovina). Oleksandr worked in gymnasium, as well as at the University of Chernovtsy. In spite of this, Oleksandr Zupan's figure is little

known or not known at all to today's generation of geographers of Ukraine.

Key words: Oleksandr Supan, professor, geographer, teacher.

Географічна наука в Чернівецькому університеті розпочала відлік свого розвитку з 1876 року, коли при кафедрі математики філософського факультету було відкрито лабораторію мінералогії. Лабораторію, на той час, очолив професор мінералогії Карл Врба. Ним були розроблені курси з фізичних властивостей мінералів, а також з фізичної географії мінералів. К. Врба залучив до викладання і проведення лабораторних занять і практиків – мінералога Фрідріха Бека, геолога Карла Альфонса Пенекке, етнографа О. Ленца, а також географа Олександра Зупана, який згодом добре прислужився розвитком географії в Чернівецькому та інших університетах. Водночас з виникненням і розвитком фізико-географічного (точніше, геолого-географічного) циклу, в університеті зароджується й економіко-географічний цикл.

За цей тривалий період становлення географічної науки в Чернівецькому університеті можна виділити декілька періодів – австрійський (1876-1918 рр.), румунський (1918-1940 рр.), радянський (1940-1991 рр.), розвитку за часів незалежності (з 1991 р.). Серед основних напрямків географічних досліджень вчених університету австрійського періоду слід виділити геологічний (К. Врба, Ф. Бек, Р. Шаріцер, М. Штарк, К. Пенекке), фізико-географічний (Ф. Ленквер, О. Зупан, О. Ленц, В. Конрад), економіко-географічний (Ю. Платтер, Ф. Кляйнвахтер, Ф. Юрашек).

Наукова діяльність Олександра Зупана мала досить складний і довгий шлях до становлення та розвитку себе як науковця. Його життєвий шлях наповнений різними подіями, які відіграли велику роль у становленні його як ученого. За своє життя Зупан побував у різних країнах, зокрема проживав та працював у Італії, Словенії, Австрії, Німеччині, Україні та Польщі. Найбільшу частину свого життя Олександр Зупан прожив в Німеччині, а саме в м. Гота з чим пов'язана його робота редактором «*Petermanns Mitteilungen*». Не менш важливим в житті Олександра була праця в Україні, а саме в Чернівцях, де він провів майже 7 років викладаючи спочатку в гімназії, а потім в університеті.

В жовтні 1877 року він переїжджає до Чернівців, де власне починається новий етап його життя, який можна з впевненістю назвати періодом становлення та розквіту його як науковця та педагога. Саме тут він займає посаду вчителя першої державної гімназії (на той час) та одночасно приват-асистента Чернівецького університету, а пізніше

отримує статус приват-доцента. Через три роки Олександр Зупан захищає наукову працю і отримує наукове звання професора географії (рис.1).

Рис. 1. Олександр Зупан – професор Чернівецького університету

Будучи в Чернівцях, Олександр Зупан започатковує у Чернівецькому університеті галузеві географічні курси з фізичної географії, орографії, географічної морфології, кліматології, океанології, етнології, регіональні курси з географії Європи, дунайських країн, Азії, Африки, Північної Америки [5; 6]. Під час роботи у Чернівецькому університеті професор підготував працю "Архів з господарської (економічної) географії. I. Північна Америка"

(1880–1885) [1].

Варто зазначити, що саме під час перебування Зупана в Чернівцях, світ побачило фундаментальне видання - "Основи фізичної географії" ("Grundzüge der physischen Erdkunde") яка вийшла у Ляйпцигу в 1884 році, саме ця праця була перекладена багатьма європейськими мовами і перевидавалася 6 разів [4].

Це видання відображало результати новітніх досліджень і відкриттів у галузі наук про Землю та було перекладено багатьма європейськими мовами, за ним багато років вчилися студенти всіх університетів Європи і не тільки. Зокрема, в книзі «Основи фізичної географії», Олександр Зупан з'ясував природу вітрів. Ним було доведено, що вітри без перебільшення можна вважати ефективними носіями клімату. Цим же фактично ученим була розірвана доти пануюча натурфілософська традиція, котра тягнулася ще з Античних часів [2].

Перебуваючи в Чернівцях Олександр Зупан, видав також оновлений підручник з географії для шкіл, перше видання якого вийшло в 1874 році.

В 1884 році Зупан залишає Чернівці та переїжджає до Готи, де до 1909 року виконує обов'язки редактора авторитетного географічного журналу «Petermanns Geographische Mittheilungen» [3].

Олександр Зупан був членом почесним членом географічних товариств у Мюнхені, Відні, Амстердамі, Гамбурзі, Римі і Лондоні, Німецького академічного товариства природодослідників Леопольдіна, Товариства друзів природи у Москві, членом географічних товариств у Санкт-Петербурзі, Парижі і Лейпцигу. У 1904 році вченому за його внесок у науку було вручено «Медаль Котеніуса».

Список використаних джерел

1. *Supan A. Archiv für Wirtschaftsgeographie I, Nord-amerika, 1880-1885. Gotha : Justus Perthes, 1886*
2. *Supan A. Grundzüge der physischen Erdkunde. Leipzig, Veit & Comp., 1884, 492 p.*
3. 3 березня – 170 років від дня народження австрійського географа і метеоролога Олександра Зупана (Alexander Supan, 3. 03. 1847 – 07. 07. 1920, м. Вроцлав, нині Нижньосілез. воєводства, Польща). Муніципальна бібліотека ім. А. Добрянського. Бібліотека Чернівці. Книгозбірня Петра Деманта. URL: <http://dobrabiblioteka.cv.ua/ua/bukovinskiy-intelektualnii-kalendar?year=2017&month=3>.
4. Руденко В. П., Білоус В. А. Професор Олександр Зупан (1847-1920) : життя і діяльність в географії. Географія та туризм. 2021. № 64. С. 78–86.
5. Руденко В. П. Зупан Олександр. Енциклопедія Сучасної України. Київ, 2011. Т. 11. С. 45. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=14050.
6. Холявчук Д. Олександр Зупан - професор географії у Чернівецькому університеті. Кафедра фізичної географії. URL: <http://terra.chnu.edu.ua/aleksandr-zupan-profesor-geografiji-u-cherniveckomu-universyteti/>.